

ER IS TOCH PEST GEWEEST IN RHENEN

H.P. Deys

Er is in de literatuur over Rhenen altijd onzekerheid geweest over de vraag, of er Rhenen nu wel of geen pest heeft geheerst. In de meeste Europese steden namelijk heeft deze gevaarlijke en gevreesde ziekte, die de bijnaam had van 'de zwarte dood', verschillende epidemieën veroorzaakt, waarbij miljoenen mensen bezweken zijn. Naar verwachting zouden dergelijke epidemieën ook in Rhenen geheerst moeten hebben, hoewel deze ziekte, die door de rattenvlo werd overgebracht, in grotere steden, die toen vaak overbevolkt waren, natuurlijk meer kans kreeg zich uit te breiden dan in een klein stadje van nog geen 800 inwoners, zoals het Rhenen van die dagen. In elk geval is er tot nu toe in het Rhenense Oud-archief nog geen echte aanwijzing voor het voorkomen van de pest geweest.

Er is een tijdlang een misvatting geweest, als zou er in het jaar 1648 een epidemie in onze stad geheerst hebben. In de Cunerakerk blijken namelijk opvallend veel grafstenen het jaartal 1648 te dragen. Bij nader onderzoek is echter gebleken, dat velen die onder dergelijke stenen begraven lagen, in werkelijkheid later zijn overleden. Het jaartal 1648 werd op de grafstenen geplaatst toen de kerk een 'aanbieding' had. Door geldnood gedwongen hebben de toenmalige kerkmeesters graven en grafstenen tegen een speciale prijs aangeboden, waarop vele Rhene-naren zo'n steen aangeschaft hebben. Dus de pest is zeker niet de oorzaak geweest van het frequent voorkomen van dat jaartal.

Onlangs vond ik in het Rhenens Oudarchief een kort briefje, gedateerd 18 september 1558, en gericht aan de Schout, burgemeesters, schepenen, raden en kerkmeesters van Rhenen¹. In dit briefje, geschreven door Meijster Goert (Bock), schoolmeester, klaagt de schrijver over de slechte tijden waarin men leeft, in het bijzonder doordat de pest in de stad heerste, waardoor vele ouders hun kinderen thuis hielden. Eerst had hij, vóór de dood van Jacob van Harns zoon 66 leerlingen op school, terwijl er nu maar nauwelijks vijf of zes leerlingen gezien werden. *'Zij dwalen zeer, want niemand kan de dood ontgaan'*, schrijft hij. Hij had altijd zeer zijn best gedaan, zoals ook Mr. Derrick zaliger gedachtenis.

Omdat een schoolmeester vroeger per leerling zijn salaris kreeg, voorzag hij dat hij de winter niet door zou komen met zo weinig leerlingen. Hij vroeg daarom in de brief om aanvulling van zijn salaris.

De brief werd eerst naar de kerkmeesters gezonden met het verzoek om hierop te reageren. Deze schreven dat de zaak niet de kerk, maar de burgerlijke gemeente aanging. Hierop schreef de (stads-) secretaris Surrekesteijn in de marge² dat, omdat de pest afgelopen zomer in Rhenen geheerst had en dat daardoor de kinderen van de scholen werden gehouden, de came-raar (de beheerder van de stadsfinanciën) opgedragen werd aan de opsteller van het verzoek voor de afgelopen periode een uitkering van zes Karolus guldens te verstrekken.

Van sommige plaatsen is het bekend, dat artsen, die een pestpatiënt bezochten, een speciaal uniform en een masker droegen, waaruit vaak een geurende stof of rook tevoorschijn kwam om de pest te weren. Iedereen die met pest-patiënten in aanraking kwam, was verplicht een witte stok te dragen.

Uit deze korte berichtgeving volgt dus, dat er in elk geval in het jaar 1558 pest geheerst heeft in Rhenen. Of de pest in eerdere of latere jaren ook nog huisgehouden heeft zal voorlopig nog wel een open vraag blijven. In elk geval heeft Meester Goert of Gerrit Rock zelf niet van de pest te lijden gehad. Nog in 1570 was hij, naast schoolmeester, tevens raadslid te Rhenen.

Noten:

1. Oudarchief Rhenen 74, Stukken binnengekomen bij het Gerecht.
2. 'Vermits der siecke vanden peste die dese somer al hierbinnen renen geweest ende dat door oirsajcke van dijen de kinderen vande scholen gehouden worden, So wort den camelaer belast ende bevolen dat hij den suppliant van dese voorleden tijt huijden daertoe geven sall die somme van ses karolus guldens'.